



מסמך רקע לדיון בנושא

מעוכבות גט ומסורבות גט בישראל

מוגש לוועדה לקידום מעמד האשה

כתיבה: יפעת שחק, עובדת מחקר ומידע
אישור: דותן רוסו, ראש צוות
עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ט"ו בתמוז תשס"ג
15 ביולי 2003

1. מבוא

מסמך זה נכתב לוועדה לקידום מעמד האשה ועוסק בסבלן של מעוכבות הגט ומסורבות הגט היהודיות בישראל. על-פי החוק, "נישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על-פי דין תורה".¹ לפי ההלכה היהודית הבעל הוא הנותן את גט הפטורין לאשתו ובכך מסיים את הנישואין. **בסרבו לעשות כן האשה נשארת נשואה, גם אם אינה חיה עוד עם בעלה ואינה מקיימת עמו חיים משותפים. כמו כן, האשה אינה יכולה להינשא מחדש, וילדים שייוולדו לה שלא מבעלה ייחשבו לממזרים.**²

יש הגדרות שונות למסורבת גט. לפי בתי-הדין הרבניים מסורבת גט היא אשה שהוצא לבעלה פסק-דין המורה לו ליתן לה גט והוא מסרב לקיימו (לנושא פסק-הדין ראה פירוט לעיל). לפי ארגון נעמ"ת מסורבת גט היא כל אשה שבעלה מסרב ליתן לה גט או שכורך את הסכמתו לכך בתנאי.³ מסמך זה יסתמך על ההגדרות האלה:

מסורבת גט – אשה שבעלה מסרב לגרשה ובית-הדין נתן פסק-דין המורה לבעל לגרשה.

מעוכבת גט – אשה שבעלה מסרב לגרשה ובית-הדין לא נתן פסק-דין המורה לבעל לגרשה (יצוין כי בהגדרות אלו נכללות בין היתר נשים אשר דורשים מהן לוותר על זכויותיהן החוקיות בתמורה למתן הגט).

2. פסק-דין המחייב גט

גירושין יהיו תקפים רק אם הבעל נתן גט לאשתו מרצונו החופשי (יצוין כי מתן הגט לפני בית-הדין הרבני).⁴ אין לבית-הדין סמכות להכריז על סיומם של נישואין יהודיים תקפים כאשר הבעל מסרב לתת גט. גט שנתן הבעל בעקבות הפעלת לחץ שפגעה ברצונו אינו תקף ("גט מעושה"), אלא אם כן בית-משפט יהודי הנאמן להלכה הפעיל את הלחץ, בלי לחרוג מהעילות או המקרים שההלכה מכירה בהם.⁵ יצוין כי לפי החוק בית-הדין הרבני מוסמך להפעיל סנקציות נגד בעל המסרב לעשות כן (ראה להלן).⁶

לפי ההלכה יש כמה נימוקים המצדיקים את דרישת האשה לחייב את הבעל לתת גט.⁷ נימוקים אלה מתחלקים לנימוקים אובייקטיביים ולנימוקים הקשורים בהתנהגות הבעל.

נימוקים אובייקטיביים: מומים ומחלות בבעל שאינם מאפשרים לאשה לקיים עמו חיי אישות; מחלות המעוררות גועל אצל האשה ומטעם זה מונעות בעדה לקיים עמו חיי אישות (בלשון המקורות "ריח הפה או החוטם"); מקצוע הבעל הוא "אומנות מסרחת" כגון בורסקאי וכדומה; טענת האשה שהבעל אינו

¹ סעיף 2 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953.

² בנציון שרשבסקי, **דיני משפחה**, עמ' 273; סוזן וייס, "בשלוש דרכים האשה מתגרשת", **ארץ אחרת**, 2003.

³ עו"ד תמי לביא, יועצת משפטית בנעמ"ת, שיחת טלפון, 14 ביולי 2003.

⁴ יצוין כי לאחר תקנת רבנו גרשום מאור הגולה לפי כאלף שנה אין הגבר יכול לגרש את אשתו בלי הסכמתה; פנחס שיפמן, **דיני משפחה**, עמ' 295.

⁵ סוזן וייס, "בשלוש דרכים האשה מתגרשת", **ארץ אחרת**, 2003.

⁶ חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995 [תיקון: תשנ"ח].

⁷ להלן נזכיר את הנימוקים, אולם מפאת קוצר היריעה לא יורחב ויועמק בנושא.

מסוגל להוליד (רק אם היא מעוניינת בילדים ואם אין לה ילדים); הבעל אינו מסוגל לקיים חובת עונה שכן הוא חסר כוח גברא.

נימוקים הקשורים בהתנהגות הבעל: הבעל מסרב לקיים חובת העונה; הבעל מסרב לתת לה מזונות; הבעל מתנהג עמה שלא כדין.⁸

3. סנקציות שבית-הדין הרבני רשאי להטיל

בחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי-דין של גירושין) נקבעו סנקציות שבית-הדין הרבני רשאי להטיל על בעל שנקבע בפסק-דין של בית-הדין הרבני שעליו לתת גט לאשתו והוא לא קיים את פסק-הדין. בית-הדין רשאי לפגוע בזכויות האלה, כולן או מקצתן: יציאה מן הארץ; קבלה או החזקה של דרכון; קבלה או החזקה של רשיון נהיגה; היכולת להתמנות או להיבחר למשרה בגוף מבוקר או המוסדר על-פי דין או לשמש במשרה כזאת; עיסוק במקצוע המוסדר על-פי דין; הגבלה על פתיחת חשבון בנק או החזקה בו; הגדלת תשלום מזונות. הסנקציה החריפה ביותר היא צווי מאסר, ולאסירים – בידוד בכלא.⁹

4. נתונים על מסורבות גט ומעוכבות גט

על-פי הערכות ארגון נעמ"ת יש אלפי נשים מסורבות גט (כאמור נעמ"ת רואה מסורבות גט בכל אשה אשר בעלה מסרב לתת לה גט או כורך את הסכמתו לכך בתנאי). כמו כן, יש נשים רבות אשר מלכתחילה אינן מגישות בקשה לגט מחשש לסירוב מצד בעליהן למתן הגט ולקיומם של הליכים ממושכים בבתי-הדין.¹⁰

לפי נתוני בתי-הדין הרבניים, מספר מסורבות הגט עומד כיום על כ- 200.¹¹ בשש השנים האחרונות משך תהליך הגירושין הממוצע מפתחת תיק הגירושין ועד למתן הגט עומד על 137 יום (כארבעה וחצי חודשים). עוד עולה כי 845 תיקים שנפתחו לפני שנת 1999 עדיין נתונים בהליכים (חמש שנים ומעלה). מאז נקבעו הסנקציות בחוק ועד לסוף שנת 2002 השתמשו בתי-הדין הרבניים בסנקציית המאסר 26 פעמים, כפי שעולה מהטבלה שלהלן:

⁸ בנציון שרשבסקי, **דיני משפחה**, עמ' 285-300.

⁹ חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין), התשנ"ה-1995 [תיקון: תשנ"ח]; נתונים שנמסרו למרכז המחקר והמידע בכנסת מהרב אליהו בן דהן, מנהל בתי-הדין הרבניים, ב-14 ביולי 2003.

¹⁰ עו"ד תמי לביא, יועצת משפטית בנעמ"ת, שיחת טלפון, 14 ביולי 2003.

¹¹ נתונים שנמסרו למרכז המחקר ומידע של הכנסת מהרב אליהו בן דהן, מנהל בתי-הדין הרבניים, ב-10 ביולי 2003.

השימוש המצטבר בחוק לאכיפת פסקי-דין על-ידי בתי-הדין הרבניים עד 31 בדצמבר 2002¹²

מספר הפעמים שנעשה שימוש בסנקציה	הסנקציה – פגיעה בזכות
212	עיכוב יציאה מן הארץ
187	קבלה, החזקה או הארכה של דרכון
243	קבלה, החזקה או חידוש של רשיון נהיגה
55	היכולת להיבחר או לשמש במשרה על-פי דין או בגוף מבוקר
67	עיסוק במקצוע המוסדר על-פי דין או עיסוק הדורש רישוי או היתר על-פי דין
211	פתיחה או החזקה של חשבון בנק או היכולת למשוך שיקים
23	בעת מאסר – שלילת רשיון להתהלך חופשי ו/או לקבל חופשה מיוחדת ו/או הקדמת שחרור
26	מאסר

כמו כן עולה כי בבתי-הדין הרבניים הוחלט להטיל סנקציות ב- 312 תיקים (לעתים הוטלה על אדם יותר מסנקציה אחת). נוסף על כך עולה כי בעקבות הסנקציות ניתן גט ב- 154 מקרים (כ- 49%). יצוין כי בשנת 2002 בלבד מספר הגירושין עמד על 9,101.

5. בעיות בתהליך מתן הגט

כאמור, על-פי ההלכה היהודית הבעל הוא הנותן את הגט לאשה. הדבר צריך להיעשות מרצונו ורק לעתים רחוקות כופים על הבעל לתת גט לאשתו. תהליך הגירושין וההסכמה למתן הגט מלווים בכמה בעיות ומושפעים מהן:

- **נקמנות רגשית**
- **סחיטה** – סחיטה של נשים מצד בעליהן כדי שיוותרו על זכויותיהן
- **קושי לממש זכויות קנייניות עד לגירושין**

¹² נתונים שנמסרו למרכז מחקר ומידע של הכנסת מהרב אליהו בן דהן, מנהל בתי-הדין הרבניים, ב- 14 ביולי 2003.

• **פער בין דרכי הפעולה שהחוק מאפשר לבין השימוש בהן** – לדברי הגב' ורדית רוזנבלום, טוענת רבנית וחברה בארגון "יד לאשה", יש פער גדול בין דרכי הפעולה שהחוק מתיר לדיינים לבין הפעולות שהם רואים את עצמם רשאים לנקוט מבחינה הלכתית.

גישת מרבית הדיינים היא גישה מחמירה הנובעת מחשש מפני "גט מעושה" ומחשש מממזרות. גישה זו באה לידי ביטוי בכך שהדיינים ממעטים להוציא פסקי דין המחייבים את הבעל לתת גט לאשתו. נוסף על כך, ככל שהסנקציות בחוק חריפות יותר כך הדיינים ממעטים להטילן.

לדברי הגב' רוזנבלום, לפי החוק הדיינים רשאים להטיל סנקציות גם כשאין פסק-דין לחיוב בגט, אלא גם כשבית-הדין קובע ממליץ או מצווה להתגרש. בפועל, לדבריה, הדיינים רואים בעצמם מנועים מבחינה הלכתית להטילם אף כשיש חיוב של הבעל בגט, בעיקר כשהדבר נוגע להטלת עונש מאסר. כמו כן הדיינים נוטים ללחוץ על האשה להסכים לויתורים הנוגעים לזכויותיה כדי שהבעל יסכים מרצונו לגט.

• **תנאים בגט** – לדברי הגב' רוזנבלום, גישת הדיינים הרווחת בבתי-הדין היא כי גם כשהבעל חויב בפסק-דין לתת גט והוא מסכים לתתו אך מתנה תנאי בנתינתו, יש למלא את התנאי. בדרך כלל, ככל שהתנאי קל יותר למימוש כך יזכה הבעל לגיבוי רב יותר מצד הדיינים ולהפעלת לחץ חזק יותר על האשה להיענות לו. כך, בפועל פסקי-הדין הסופיים שניתנו במהלך השנים – הן של בית-הדין הרבני הן של בית-המשפט – ניתנים לפתיחה ולדיון מחודשים במסגרת המשא-ומתן על ה"תנאים".

• **סנקציות שאינן משפיעות**

• **בעיות פרוצדורליות** – לדברי עו"ד תמי לביא, יועצת משפטית בנעמ"ת, יש בעיות ביורוקרטיות ופרוצדורליות היוצרות סחבת, כגון איחורי דיינים, אי-כתיבת פרוטוקולים והימנעות ממתן פסק-דין כלשהו (כל עוד אין פסק-דין אי-אפשר לערער עליו לבית-הדין הרבני הגדול).¹³ נוסף על כך עו"ד לביא מציינת שכאשר פסק-דין ניתן בהרכב חסר (למשל בעקבות מחלת אחד הדיינים), אי-אפשר לערער עליו. דרישה לדיון ולמתן פסק-דין בהרכב מלא גוררת פעמים רבות דחייה בדיון וסחבת נוספת.¹⁴

6. תגובת הממסד הרבני

לדברי הרב אליהו בן דהן, מנהל בתי-הדין הרבניים, הסיבה לכך שתיקי הגירושין נתונים בהליכים שנים אחדות היא חוסר הסכמה בין הצדדים. בהעדר הסכמה יש צורך בהוכחת עילת הגירושין, והדבר מצריך דיונים ממושכים להוכחת העילה.¹⁵

לדברי הרב שלמה עמאר, נשיא בית-הדין הרבני הגדול, בתי-הדין עושים מאמצים גדולים מאוד כדי להביא את הבעל לתת גט לאשתו. על-פי רוב הדיינים נוקטים דרכי שכנוע והבאה להסכמה בין הצדדים.

¹³ עו"ד תמי לביא, יועצת משפטית בנעמ"ת, שיחת טלפון, 14 ביולי 2003.

¹⁴ אחד הפתרונות למצב זה הוא קבלת הסכמת הצד השני שלא יטען להרכב חסר בעת ערעור על פסק-הדין.

¹⁵ נתונים שנמסרו למרכז מחקר ומידע של הכנסת מהרב אליהו בן דהן, מנהל בתי-הדין הרבניים, ב-10 ביולי 2003.

עוד עולה מדברי הרב כי יש צורך להחמיר בתנאיהם של אסירים מסורבי גט, ובעיקר להרחיב את השימוש בצינוק.

7. פתרונות אפשריים

7.1 פתרונות הלכתיים וחקיקתיים

הצעת הרב שלמה רסקין¹⁶ – הרבנות הראשית תתקין תקנה שלפיה יוקם בית-דין מיוחד אשר יהיה מוסמך להפקיר את כסף הקידושין למפרע (דבר המביא להפקעת הקידושין) כאשר ניתן פסק-דין של בית-דין רבני מוסמך המחייב את הבעל לתת גט לאשתו, והוא מסרב לעשות כן. ההצעה מתבססת על מקורות תלמודיים והלכתיים. מוצע לעגן את הנושא בחקיקה, וכך יהיה לו תוקף של תקנת קהל.¹⁷

הצעת הרב משה עמאר¹⁸ – יש לדרבן את הרבנות הראשית וכן רבנים ודיינים ברחבי הארץ ולהפעיל עליהם לחץ ציבורי לתקן תקנות. ראשית יש לקבל תקנה הקובעת כי לפי דעת הרמב"ם, כאשר האשה טוענת כלפי בעלה "מאיס עלי", כופים את הבעל לגרש את האשה. נוסף על כך ייקבעו תקנות אשר יסדירו את דרכי הכפייה, הזמן הדרוש לקבלת ההחלטה וכד', וכך תיווצר אחידות ועקביות בהחלטות בתי-הדין הרבניים.

פתרון נוסף הוא הנהגת תנאי בנישואין, ברוח הצעת הרי"מ טולידאנו זצ"ל: "הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל, ועל דעת רבני בית-דין צדק שבעיר, שאם ימצאו שהתנהגותי אתך אינה כדין וכשורה, שיהיה הכוח בידם להפקיע קידושי אלה למפרע".

תנאי זה יאפשר לדיינים להפקיע את הקידושין למפרע כאשר הבעל מסרב לתת גט לאשתו.

לדברי הרב עמאר הצעה זו נדונה בספרות ההלכה, ואף שלא היתה מקובלת באופן נרחב, היו מקרים יחידים שבהם נהגו לפיה.

הצעת פרופ' ברכיהו ליפשיץ¹⁹ – הכנסת כנציגת ה"קהל" תסמיך את בית-הדין להפקיר את כסף הקידושין, וכך יופקעו הקידושין כאשר הבעל לא מקבל עליו את הוראת הדיינים לתת גט לאשתו. אם בית-הדין לא ישתמש בסמכויות שניתנו לו לפי החוק, יוטלו על הבעל סנקציות באופן אוטומטי לפרק זמן של שישה חודשים (או עד שהבעל יסכים לתת גט לאשתו), לפי הסנקציות שבית-הדין רשאי להטיל כיום. לאחר פרק זמן זה, אם הבעל עדיין יסרב לתת גט לאשתו – יופקר כסף הקידושין.

¹⁶ הרב שלמה ריסקין הוא רב העיר אפרת וראש מוסדות "אור תורה סטון".

¹⁷ הרב שלמה ריסקין, שיחת טלפון, 15 ביולי 2003.

¹⁸ הרב משה עמאר, מרצה וחוקר באוניברסיטת בר-אילן, שיחת טלפון, 15 ביולי 2003; לירון נגלר-כהן, "עגונות או לא להיות", **הצופה**, 20 ביוני 2003.

¹⁹ פרופ' ברכיהו ליפשיץ, מרצה למשפטים וראש המכון לחקר המשפט העברי באוניברסיטה העברית בירושלים, שיחת טלפון, בתאריך 15 ביולי 2003.

הצעה זו מבוססת על הטענה שלפי ההלכה, לציבור יש סמכות לקבל החלטות ולהתקין תקנות הנוגעות לתחום הממון באמצעות נציגיו. תקנות ה"קהל" נחשבות מבחינה הלכתית לתקנות "בית-הדין הגדול", ובמדינת ישראל מקובל שהכנסת נחשבת לנציגת הקהל.

הצעה זו נועדה למצבים שבהם בית-הדין אינו משתמש בסמכויות שניתנו לו, ומנסה לאזן בין הצורך לשמור ככל האפשר על סמכותם של בתי-הדין בענייני נישואין וגירושים ובין הצורך לפתור את בעייתן של מעוכבות הגט ומסורבות הגט.

7.2 הסכמי ממון²⁰

הסכמי ממון מטרתם להסדיר את יחסי הממון בין בני-זוג בעת פרידתם.²¹ בעת הנישואין, כאשר בדרך כלל שוררים אהבה וחיבה בין בני-הזוג, הצדדים מסכימים על תנאים הוגנים לפי ראות עיניהם לחלוקת הרכוש אם יפרדו.

אחד היתרונות הגלומים בהסכם טמון בהסכמת הצדדים להוסיף מועדים לחלוקת הרכוש עוד בטרם פקיעת הנישואין, כגון שישה חודשים לאחר פרידת בני-הזוג וכד'. כך הצדדים מונעים את התלות שבין הגירושים לבין חלוקת הרכוש, ומובטחות זכויותיהם הקנייניות אם אחד מבני-הזוג מסרב להתגרש.

נוסף על כך בני-הזוג יכולים לקבוע כי אם אחד הצדדים מסרב להתגרש יוטל עליו קנס חודשי בסך שיעור מסוים מהכנסותיו (בדרך כלל 30%-35%). עם זאת, יש למנוע מצב שבו הסכמתו של הבעל לגרש את אשתו תיחשב בעיני בית-הדין הרבני כהסכמה שנעשתה לאחר הפעלת לחץ, והגט אם יינתן ייחשב ל"גט מעושה". במצב זה יסרב בית-הדין להסדיר את הגט.

על אף היתרונות הגלומים בהסכמי ממון הם אינם פותרים לחלוטין את הבעיה אלא רק "ממתיקים את הגלולה". אם הבעל (לעניינו) מסרב לגרש את אשתו, אי-אפשר לכפות זאת עליו.

7.3 נישואין וגירושים אזרחיים

לדברי עו"ד אירית רוזנבלום, מנכ"לית "משפחה חדשה" – הארגון לקידום זכויות המשפחה, יש לאפשר בישראל נישואין וגירושים אזרחיים גם כאשר שני בני-הזוג יהודים. בעת הגירושים האזרחיים לא יוכל אחד הצדדים לסרב לתת גט, ונושאים הקשורים בגירושים כגון רכוש ומזונות יוסדרו על-פי הסכם או על-פי פסיקת בית-המשפט, אך לא יהיו תנאי לגט.²²

²⁰ עו"ד ניקול מאור, המרכז לפלורליזם יהודי של התנועה ליהדות מתקדמת, שיחת טלפון, 13 ביולי 2003.

עו"ד אירית רוזנבלום, מנכ"לית "משפחה חדשה" – הארגון לקידום זכויות המשפחה, שיחת טלפון, 9 ביולי 2003.

²¹ יש להבדיל בין הסכמי ממון לבין הסכמים לחיים משותפים. הסכמי ממון נערכים בין בני-זוג העומדים להינשא או בין בני-זוג במהלך נישואיהם. הסכמים לחיים משותפים נערכים בין בני-זוג אשר אינם נישאים אולם מקיימים חיים משותפים ומשק בית משותף.

²² עו"ד אירית רוזנבלום, מנכ"ל ארגון "משפחה חדשה", שיחת טלפון, 15 ביולי 2003.

מקורות

- וייס סוזן, "בשלוש דרכים האשה מתגרשת", **ארץ אחרת**, 2003.
- חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג–1953.
- חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי-דין של גירושין), התשנ"ה–1995 [תיקון : תשנ"ח].
- נגלר-כהן לירון, "עגונות או לא להיות", **הצופה**, 20 ביוני 2003.
- נתונים שנמסרו למרכז המחקר והמידע בכנסת מהרב אליהו בן דהן, מנהל בתי הדין הרבניים, ב-10 וב-14 ביולי 2003.
- לביא תמי, יועצת משפטית בנעמ"ת, שיחת טלפון, 14 ביולי 2003.
- ליפשיץ ברכיהו, מרצה למשפטים וראש המכון לחקר המשפט העברית באוניברסיטה העברית בירושלים, שיחת טלפון, 15 ביולי 2003.
- מאור ניקול, "המרכז לפלורליזם יהודי" של התנועה ליהדות מתקדמת, שיחת טלפון, 13 ביולי 2003.
- עמאר משה, מרצה וחוקר באוניברסיטת בר-אילן, שיחת טלפון, 15 ביולי 2003.
- רוזנבלום אירית, מנכ"ל "משפחה חדשה" – הארגון לקידום זכויות המשפחה, שיחת טלפון, 9 ו-15 ביולי 2003.
- ריסקין שלמה, רב העיר אפרת וראש מוסדות "אור תורה סטון", שיחת טלפון, 15 ביולי 2003.
- שיפמן פנחס, **דיני משפחה**, ירושלים.
- שרשבסקי בנציון, **דיני משפחה**, ירושלים.